

DE DOLGEDRAAIDE ECONOMIE

4 januari 1974

Goedenavond, vrienden.

Wij zijn niet alwetend of onfeilbaar. Ons onderwerp, door u voor vandaag aan de orde gesteld, draagt de titel:

DE DOLGEDRAAIDE ECONOMIE

Een uitdrukking die veel wordt gehoord, maar waar naar ik meen maar weinig mensen het juiste weten. Dat het niet goed gaat met de economie overall, weet men over het algemeen wel. Iedereen heeft dan ook wel een recept dat de zaken op zou kunnen vijzelen. Dit gaat dan van een nieuwe verdeling van inkomens, zodat eenieder een gelijk inkomen heeft - wat zou betekenen, dat een paar mensen er slechter op zouden worden, maar dat praktisch niemand er werkelijk beter op zou worden, tot de noodzaak terug te gaan naar de natuur - ofschoon ook die mensen zouden vloeken, wanneer zij weer onder een dierenhuid op de grond zouden moeten slapen.

Weer anderen beweren dat een steeds groeiende economie in stand moet worden gehouden, omdat dit de enige oplossing is, die blijvende welvaart verzekert. Veel geweten hebben de volvoerders van dergelijke plannen echter veelal niet. Het volgende kan hiervoor als gelijkenis dienen: Een machtige oliemaatschappij is de Aramco. Een van de belangrijkste onder de 4 deelnemers hierin is de Standard Oil Compagnie. Het ontstaan en de groei van deze laatste maatschappij doet ons iets zien van hetgeen er bij een industriële groei voor pleegt te komen: De stichter werkte oorspronkelijk in een zaak voor kruidenierswaren. Daar maakte hij kennis met iemand die in olie deed. Zijn baas stapte in de olie business als een tweede zaak. De jonge man leerde zo veel over oliewinning en verkoop.

Men realiseert zich, dat in olie nog geen grote omzet bestond. De jonge man werkte zich op tot partner. Tot deling van zaken besloten werd. Als een van de deelgenoten eiste de jonge man dat de oliewinningsmaatschappij zou worden toegewezen aan de hoogstbiedende van de partners. Waarmee de ander het eens was, daar men aannam dat de jonge man toch in de general-store interesse had. De partner deed het eerste bod: \$500.-. De jonge man bleef opbieden, tot de prijs was opgelopen tot ruim 70.000 dollar. Hij kreeg de maatschappij en breidde haar uit. Na enige tijd begon hij ook verwerking en verdeling van zijn product zelf in handen te nemen. Er waren echter concurrenten in overvloed, dus ging hij naar de spoorwegen en stelde hen voor de prijs voor olievervoer tot het viervoudige te verhogen - en hem met zijn maatschappijen een rabat van de helft te geven. Hij betaalde in dat geval wel 2 maal zoveel voor het vervoer, maar een ander zou 4 x zoveel moeten betalen, zodat hij in een veel gunstiger concurrentiepositie zou verkeren. Overigens lekte dit mooie plan uit en werd onder druk van de regering niet uitgevoerd. Toch wist de man na korte tijd een zo groot vervoersrabat te krijgen, dat hij zijn tegenstanders langzaam maar zeker in moeilijkheden kon brengen. Terreur, spionage, afpersing hielpen hem tot de belangrijkste olieproducent van de States te worden.

De man was geheelonthouder en een zeer vroom christen. Maar voor de rest deugde hij dan ook geheel niet. Zelfs loyaliteit kende hij niet, tegenover familie of vrienden. Zijn manoeuvres staan zelfs mede aan het begin van de oliecrisis, waaronder de wereld nu lijdt. De eerste olieconcessie in Saoedi-Arabië werd bv. door Aramco gekocht voor \$50.000. De vergoedingen aan de olie bezittende landen werd lange tijd door omkoperij e.d. laag gehouden. Eerst het optreden van Mossadeq maakte hieraan enigszins een einde. De slagzin in die dagen geldt vaak nu nog: Het geeft niet wat de consument voor iets betalen moet, zolang er maar niemand is die het goedkoper levert. M.a.w.: het gaat ook nu nog steeds niet om de consument, maar om het verkrijgen van een zo groot mogelijk overwicht op de markt en een zo goed mogelijke winstpositie.

In de huidige tijd zou u voor winst in sommige omstandigheden ook werkgelegenheid kunnen lezen.

Deze mentaliteit heeft de economische ontwikkelingen op de wereld reeds ruim 100 jaren beheerst. Zij heeft gevoerd tot kartelvorming, maar ook tot productieafspraken, heffingen, subsidies e.d. Wat in feite betekent dat er vele dingen worden geproduceerd die in feite onnodig zijn, alleen maar omdat het op de een of andere wijze binnen een bepaald systeem beter past. Het betekent verder, dat bv. kledingstoffen tegenwoordig in veel slechtere kwaliteiten dan vroeger worden gemaakt om de doodeenvoudige reden, dat men dan meer kleding van node heeft en dus de omzet zal groeien. Dit meerverbruik betekent grotere winst en een meer constante werkgelegenheid dan vroeger. Het aantal arbeidsuren per geproduceerde eenheid blijft wel ongeveer even groot bij aanwending van dezelfde productiemiddelen, terwijl de productiekosten per eenheid even groot of groter zijn, maar dat hindert niet.

Elders schept men een onderscheid omdat daarin de winst is gelegen. In de kledingindustrie is bv. het prijsverschil van de gebruikte stoffen tussen een herenkostuum van de beste en de goedkoopste kwaliteit ten hoogste f 60.-, terwijl het prijsverschil van deze kostuums in de winkel gemiddeld f 300.- bedraagt, dit terwijl de kosten van arbeid en passementen ongeveer gelijk blijft. U ziet hieruit wel, dat de mensen ertoe worden aangezet dan wel inferieure waren te kopen die snel verslijten en weggeworpen worden, dan wel veel te veel te betalen voor een redelijk goede kwaliteit, die echter lang niet altijd - besef dit wel - aan de normen, voor hetgeen vroeger als goede kwaliteit gold, beantwoordt.

Wat een eerste haakje duidelijk maakt: Een economie kan natuurlijk wel steeds blijven groeien, maar alleen wanneer er ook sprake is van een steeds toenemend verbruik. Je hebt er niets aan alleen maar te produceren, zonder dat er een afzetmogelijkheid bestaat. Denk eens aan de roomboter: het product wordt dan veel te duur, prijst zichzelf soms geheel uit de markt. Hoe dit vroeger ging? In Wales waren bv. kolenmijnen. Deze mijnen produceerden niet voortdurend. Degenen, die onder de dag werkten daar, werkten soms wekenlang intens, maakten vele overuren, dan weer werd er wekenlang niet gewerkt. De reden hiervoor? Heel eenvoudig: er werd gewerkt tot een bepaalde voorraad steenkool bij de haven lag. Was die er eenmaal, dan stopte men de winning. Kwamen er schepen om de voorraad af te voeren, dan wachtte men rustig tot de helft van de voorraad verladen was, om eerst daarna weer met de winning verder te gaan. Dat dit voor de arbeiders niet zo aangenaam was, telde in die dagen niet. Men maakte optimaal winst wanneer men net genoeg bleef produceren om aan de vraag tegemoet te komen en een redelijke voorraad in stand te houden. Ook elders hanteerde men in fabrieken e.d. een soortgelijk systeem, omdat dit een optimale winstmogelijkheid bood.

Dit systeem, dat winst maakte door tijdelijke werkeloosheid van arbeiders, had echter een nadeel: het bevorderde de emancipatie van de arbeiders. Deze beweging die toch rond 1900 ontstond, breidde zich in alle z.g. beschaafde landen uit en zette zich ook elders, zij het trager, door. Wanneer men van een winstprincipe uitgaat, kan men dus in deze dagen niet meer de arbeiders op non-actief zetten zonder loon, want dat nemen zij eenvoudig niet. Dus moet je blijven produceren, daar anders een groot deel van de winst verdwijnt door de leegloop van de arbeiders, de machines, die geld blijven kosten, dus dient men een grotere afzet te scheppen. Dit laatste is bv. mogelijk door een beperkter product te maken, iets wat dus niet zo lang bruikbaar blijft. Verder kan men zijn afzet opvoeren door een behoefte te scheppen die in wezen niet bestaat, doch middels suggestie de mensen wordt opgedwongen.

Dit heeft men inderdaad in toenemende mate gedaan, ook al is er een crisis tussengekomen van rond 1929 tot rond 1935. In deze tijd waren er vele werkelozen, zodat arbeid goedkoop bleef, terwijl aan de andere kant deze werkelozen toch op kosten van de gemeenschap als consumenten optraden. In uw land was er dus in die dagen een overmaat van groenten en aardappelen e.d. Wat men niet af kon zetten, werd tegen minimumprijzen door de staat gekocht en aangevoerd voor de werkelozen om te eten. Zoals in die dagen veel vraagwaardige kwaliteit

vlees werd aangevoerd, waarvan men dan gehakt maakte, eveneens voor de werkelozen die dit in blik kregen toegemeten.

In deze tijd is het moeilijker: er zijn nu geen werkelozen meer, waaraan men overproductie van mindere kwaliteit kan afschuiven. Hoogstens heeft men nu nog de hulp aan onderontwikkelde gebieden en rampgebieden. Toch zouden werkelozen sommigen wel welkom zijn. Die mensen zou je dan een deel van hun steun in natura kunnen uitkeren en hen bv. elke week wat pakjes roomboter kunnen geven. Niet, omdat deze boter zo goed is, maar omdat dit een product is, waarvan men door het huidige systeem te veel produceert, zodat men dit buiten de normale markt kwijt moet. Er is in vele delen van de gemeenschap sprake van een geforceerde afzet, dus ook een geforceerd en in wezen vaak niet nuttig of doelmatig verbruik. D.w.z. dat uit het product, maar ook uit het geld, dat tegenover dit product als ruilmiddel moet staan, geen werkelijk rendement wordt gehaald. Je betaalt te veel voor iets, wat je te weinig gebruikt of werkelijk nodig hebt. Degene die deze dingen aan je verkoopt, wil zijn winsten opvoeren, terwijl de gemeenschap meer werkgelegenheid wenst. Dit is alleen mogelijk wanneer men zijn bedrijven uitbreidt. De uitbreiding is in wezen ook een noodzaak, omdat alleen wanneer er voldoende verdiend wordt door de mensen, dezen ook voldoende geld zullen hebben om te verbruiken. Wat een mallemolen structuur is.

De feiten? Het verbruikspatroon is kunstmatig veranderd, er zijn luxebehoeften en prestige-behoeften geschapen die niet zinvol zijn buiten het kader van deze economie. Dit alles is allereerst begonnen bij de burgers, maar de overheid werd door deze wijze van leven steeds meer aangetast. Ook de overheid heeft steeds meer behoefte gekregen aan status, wat o.m. betekent dat men meer geld wil hebben om aan anderen uit te delen, meer luxekantoren e.d. wenst, overmatige personeelsbezettingen nastreeft. Dit voert tot een steeds groeiende reeks van formaliteiten in de gemeenschap, terwijl men probeert een steeds absolutere beheersing van steeds meer facetten van de samenleving tot stand te brengen, zelfs indien dit laatste ten detrimente van die samenleving werkt. Voor de overheid is een voortdurende uitbreiding van haar bemoeienissen ook nog belangrijk als een vorm van werkverschaffing. Wil je geen werkelozen hebben? Neem dan steeds meer mensen als ambtenaar in dienst. Dezen zijn dan niet meer werkeloos, concurreren niet meer op de arbeidsmarkt, ook al zullen er onder hen velen zijn die niet bepaald veel werk verzetten.

Op deze wijze beginnen de verbruikers en de overheid langzaam maar zeker tegen elkaar op te bieden. De arbeiders ontnemen hieraan een grote macht, terwijl ook kapitaalsverschaffers een steeds grotere macht verkrijgen. De macht van de arbeiders brengt hen ertoe te redeneren: Wat ik aan de staat moet geven van mijn inkomen, interesseert mij niet. Ik wil zoveel hebben. Waarmee hij de lasten van belastingen en sociale verzorging in toenemende mate afschuift op de werkgever, die, als het even kan, ook hierop winst wil maken. De kapitaalgever op zijn beurt wil een rendement hebben van zijn belegd kapitaal. Hij rekent daarbij niet het nominale kapitaal. Wat betekent dat een aandeel van nominaal f 1000.- dat op de beurs nu f 5000.- waard is, 5 maal het aantal procenten zal moeten opbrengen aan rente. Bij een rente van 3% op het belegde kapitaal zal dus reeds een dividend van 15% moeten worden uitgekeerd. Krijgt de geldgever geen redelijke rente of voordelen die tegen een renteverlies opwegen, zo zal hij zijn geld elders willen beleggen, zodat de onderneming geen kapitaal meer krijgt en niet verder kan uitbreiden. Op de duur is er dan zelfs geen geld meer om de onderneming draaiende te houden. Het is dus wel een bijzonder verknoopt geheel, waarbij het een het ander dermate kan beïnvloeden, dat er geen begin of einde meer te vinden is.

Wanneer wij spreken over een dolgedraaide economie, zo gebeurt dus dit zeker niet ten onrechte. Er is nergens meer een werkzame rem te vinden voor de ontwikkelingen binnen de economie zelf. Alleen invloeden van buitenaf kunnen hier nog veranderingen tot stand brengen. Geconfronteerd met de huidige situatie - de oliecrisis - staan wij tegenover een ontwikkeling, waaraan niemand binnen het economische geheel veel kan doen. Toch zijn er ook hier weer mensen te vinden die hieruit voordeel willen halen, ook al zal dit niet direct in geld uit te drukken zijn.

Bepaalde groepen proberen van de toestand gebruik te maken om meer macht te verwerven. O.a. de huidige regering van uw land. Er zijn echter andere regeringen die op andere wijze, maar met gelijke doeleinden reageren, zoals Frankrijk. Hier gaat het om de vraag: Kunnen wij door een schaarste, die reëel bestaat, te overdrijven pressie uitoefenen op alle partijen, zowel kapitaalgever, producent als arbeider en daardoor onze greep op hen verstevigen. Gelukt dit, dan zal men het eigen bestedingspatroon uit kunnen breiden en gelijktijdig zijn gezag en prestige binnen de gemeenschap kunnen vergroten. Een reactie, die onlogisch is.

Vergelijkbaar: een generaal meent dat de burgers maar eens extra spaarzaam moeten zijn met hun benzineverbruik, omdat zijn leger binnenkort een grote militaire oefening moet houden en dan geen beperkingen van brandstof kan aanvaarden. De burgers zullen een dergelijke uitspraak niet aanvaarden. Dat is duidelijk. Tot op heden is het spel met de schaarste echter nog bedekter en daardoor ondoorzichtiger. In wezen gaat men er van uit: wanneer wij alle mensen bepaalde beperkingen gedurende voldoende lange tijd op kunnen leggen, verandert het leefpatroon. Hierdoor komt meer van het werkelijke volksinkomen ter beschikking van de regering, die hierdoor meer voor zijn burgers zal kunnen doen, maar hen gelijktijdig afhankelijker maakt en zo hun doen en laten nog beter zal kunnen gaan beheersen.

De werkelijke toestand in Nederland is op het ogenblik als volgt: het is binnen twee weken een zekerheid dat er meer olie beschikbaar zal zijn, dan waarvoor op dit ogenblik de beschikbare opslagruimten en mogelijkheden toereikend zijn. Dit betekent dat het verbruik tijdelijk opgevoerd moet worden, terwijl aan de andere kant rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid, dat toch schaarste weer op zal treden. Beslissend bij de huidige ontwikkeling is de houding van de oliemaatschappijen, die niet graag langer dan noodzakelijk tankschepen willen laten liggen, of zelfs dezen voor lange maanden als drijvende opslagplaats willen gebruiken - zoals wel in Engeland gebeurt. Voor de regering is het echter op het ogenblik van groot belang de denkbeelden omtrent schaarste te bevorderen, terwijl er bovendien altijd nog een mogelijkheid is dat het olie-embargo uiteindelijk werkelijk iets zou gaan betekenen. Niet alleen in de prijs dus, maar vooral ook in de beschikbaarheid. De regering is dan ook op het ogenblik allerhande manipulaties aan het uitdenken en zelfs aan het gebruiken, die enerzijds een verbruik moeten bevorderen, dat een zo groot mogelijke reserve laat bestaan, en aan de andere kant het denkbeeld van schaarste doen voortbestaan, zodat een sterke beïnvloeding van het leefpatroon mogelijk blijft.

Je kunt dit de regering niet kwalijk nemen. Maar zij zou toch een ding bovenal eerst eens moeten begrijpen: Goed voorbeeld doet goed volgen. Zolang je nog steeds als gangbaar mopje kunt beweren dat in Den Haag alle ramen van departementen zo worden gemaakt dat zij niet geopend kunnen worden, omdat men zo hoopt te voorkomen dat ambtenaren het geld met handen vol het raam uitgooien, kun je moeilijk verwachten dat alle burgers opeens spaarzaam zullen worden. Zij proberen zoveel mogelijk alsnog van het leven te genieten. Want ook de regering doet maar raak en financiert, subsidieert vele overbodige zaken, bouwt nog steeds luxe kantoren, terwijl men al genoeg kantooruimten heeft enz. Zo denkt de burger er ten minste over. Zo zwepen de bestedingen van de staat de burgers op tot eisen voor een hoger vrij besteedbaar inkomen, terwijl de staat op haar beurt daardoor meent meer geld van node te hebben. Dit is een van de voornamere oorzaken voor de loon-prijsspiraal.

Ook ondernemers worden hierdoor gedreven. Zij redeneren: de lonen worden hoger, onze lasten nemen toe, wij hebben op onze omzet altijd rond 25% winst gemaakt, waarom zouden wij ons nu opeens gaan beperken? Niemand anders doet dit immers? Men wil de prijs niet gelijk laten en genoeg nemen met bv. 22%, dus wordt de prijs hoger. Maar zeker niet alleen met 3%, maar uit voorzorg met bv. 4¾%. Waarop de arbeider meent meer loon te mogen eisen om eenzelfde hoeveelheid producten als voorheen te kunnen consumeren. Prijsverhogingen komen bovendien voort uit het feit dat de industrie zich in wil dekken tegen geldontwaarding. Er is overall sprake van inflatie. Een fabriek, die normalerwijze voldoende heeft aan een werkelijke winst van 25%, waarvan 10% voor reserveringen en 15% voor uitkeringen aan directe en geldgevers, redeneert: Wanneer het geld 10% minder waard wordt, heb ik aan deze winst niet

meer genoeg. Ik moet nu minstens 45% winst aanhouden om in uitkeringen en reserveringen een gelijke waarde over te kunnen houden.

Een krankzinnige situatie. De enige manier om aan dit alles een einde te maken, is de volgende: De staat geeft minder uit en riskeert eenvoudig werkeloosheid. Laat ons eerlijk zijn: er zijn in uw land wel werkelozen op het ogenblik, maar er is geen sprake van een echte werkeloosheid. Wanneer op het ogenblik alle arbeiders van elders, die hier de vervelende baantjes opknappen, vervangen zouden worden door Nederlanders, zou er geen structurele werkeloosheid meer voorkomen. Er zal dan hoogstens een blijvende werkeloosheid mogelijk zijn van minder dan 1% van de werkende beroepsbevolking. Zelfs bij een doorbreken van de spiraal zou dus een volle werkgelegenheid mogelijk blijven, maar dan zou men wel met minder status en minder mogelijkheid eigen gebied en wijze van werkzaamheid te bepalen genoeg moeten nemen. Dat wenst men niet. Maar dat is luxe. Het is deze luxe die een doorbreken van de inflatoire tendensen in de weg staat. Komt er een grotere werkeloosheid en dalen de uitkeringen aan werkelozen na enige tijd inderdaad tot het bestaansminimum, zodat men minder ontvangt dan men in een minder status brengend baantje of een verder van huis werkzaam zijn, zou kunnen verdienen, dan zullen er heel wat werkelozen zijn die toch wel graag aan het werk zullen gaan, ook al is dit werk niet hun eerste keuze.

Je moet werkeloosheid durven riskeren. Waar men met een riskeren daarvan zal moeten beginnen? Volgens mij daar, waar de grootste overdaad aan werkers bestaat, d.w.z. in het registratieve vlak, vooral bij de staat. Een groot gedeelte van hetgeen nu door vele beambten wordt gedaan, kan - volgens de ervaring op enkele gebieden - uiteindelijk vaak beter worden gedaan door een paar beambten plus een computer. De computer werkt bovendien gemeenlijk veel sneller en iets beter. De salarislasten zullen niet in gelijke mate afnemen met het aantal niet tewerkgestelden in de administratieve sector, daar men programmeurs en technici voor die computers nodig heeft, die goed betaald zullen worden. Maar er is een beperking van uitgaven plus een ontspanning van de arbeidsmarkt zeker.

Verder zal men in de industrie weer uit moeten gaan van het standpunt: alles wat wij leveren, moet werkelijk zo goed mogelijk zijn; dus niet meer maximale omzet, maar een kwalitatief optimale productie zou men moeten nastreven. Dit laatste betekent inderdaad dat vele producten iets duurder zullen worden. Maar het betekent gelijktijdig dat dergelijke producten langer houdbaar en bruikbaar zullen zijn. Er is dus minder arbeid en grondstof nodig om eenzelfde gebruiksmogelijkheid in stand te houden. Voorbeeld: In het zuiden van uw land is een meubelfabriek, die bankstellen maakt. Deze worden opzettelijk zo geconstrueerd dat na rond 5 jaren de gebruikswaarde tot nul daalt, tenzij men weer betrekkelijk kostbare herstellingen laat uitvoeren. Na 5 jaren is renovatie noodzakelijk. Na rond 3 jaren verder gebruik zullen de meubels opnieuw gelijmd moeten worden en van nieuwe vering worden voorzien. Wanneer deze mensen hun kwaliteit iets beter zouden maken, wat de kostprijs met ten hoogste 10% zou verhogen, zou eenzelfde bankstel 15 jaar bruikbaar blijven, ook al zou men in die periode wel eens een nieuwe bekleding van node hebben. De besparing aan uitgaven voor de gebruiker en aan materiaal belopen dan rond 60%.

Vele apparaten worden tegenwoordig geleverd met ingebouwde fouten. Zou men dit nu eens achterwege laten, ook al heeft men veel aan research moeten uitgeven om die fouten zo te maken, dat het apparaat gedurende de garantieperiode goed blijft functioneren. Zeker, dan krijg je weer een tv.-apparaat dat 20 jaar meegaat en in die periode hoogstens een vervanging van enkele buizen of transistors vergt. Maar denk eens aan de besparing aan arbeid en materiaal. De producten kunnen dan natuurlijk niet in zo grote mate worden afgezet. Dat is waar. Maar nu zet men de mensen af. Bovendien: wanneer de kwaliteit gemiddeld beter wordt, zal, behalve in het levensmiddelenpakket - dat kwetsbaar blijft - het verbruik per hoofd aanmerkelijk kunnen dalen. De mensen hebben minder kostbare aanschaffingen nodig om op gelijk comfortabele wijze te kunnen leven. Er blijft meer over voor dagelijkse behoeften en besparingen, er is minder drang naar steeds groter wordende inkomens - getalsmatig groter dan.

Ga verder uit van het standpunt dat alle fabrieksbrood in verhouding te duur is. Dit brood heeft op een kostprijs van f 1.- fictief gesteld - een winst nodig: 20 ct. voor apparatuur, een gelijk bedrag voor arbeidslonen, een gelijk bedrag voor grondstoffen en vervoer. Het resultaat is een product van slechte kwaliteit. Zouden er meer kleine bedrijven werken, dan kan men voor dezelfde, of een enkele centen hogere prijs een betere kwaliteit leveren. Die kleine bedrijven kunnen brood leveren, dat ook nog na 3 dagen smakelijk blijft en dit zelfs zonder allerhande muggevet en chemische bijvoegingen, die niet bepaald gezond en prijsopdrijvend zijn. Men zal daarmee bereiken dat de mensen veel minder brood wegwerpen. Er zal geen half brood meer worden weggegooid, omdat het brood van gisteren toch ergens een vreemde bijmaak is gaan vertonen. D.w.z. dat het graanverbruik daalt. Over de gehele bevolking gerekend mag men aannemen dat alleen door een verbetering van de broodkwaliteit een grondstoffenbesparing van 10 tot 15% zou betekenen, daar het betere product vollediger geconsumeerd wordt - en nog gezonder is ook. Denk ook eens na over de opslag van fruit e.d. en bereken eens hoeveel kosten en energie - plus kwaliteitsverlies - verloren gaat door opslag in koelruimten gedurende vaak lange tijd. Reken verder uit wat deze wijze van bewaring nog aan sorteerverliezen oplevert. U zult met mij eens zijn, dat men meer zou moeten werken met goedkoop fruit in de tijd van het jaar dat dit natuurlijk voorhanden is en desnoods een tijd dat dit niet verkrijgbaar is, een kostprijsbesparing zou verkrijgen met behoud van bestaande handelsmarges en prijzen die tot 12% zou bedragen.

Mogelijk klinkt dit alles niet zo overweldigend, maar tezamen betekent het toch heel wat. Wanneer men dan de neiging kostbare verpakkingen te gebruiken voor allerhande producten en levensmiddelen zou beteugelen, zou ook dit weer een grote besparing in geld, grondstof en energie betekenen. Waar verpakking nodig is, zou men een eenvoudige basisverpakking voor alle producten moeten gebruiken, gestandaardiseerd en van een eenvoudige opdruk voorzien. Dit zou rond 40% van de energie en grondstoffen, bij de handel nu voor verpakking verbruikt, besparen, de prijzen doen dalen en bovendien de aandacht weer meer op kwaliteit dan uiterlijk doen vallen. De kostenbesparing zou gemiddeld minstens 20% bedragen. Zou men het voeren van meerdere merken - bv. bij zeepoeders - uit louter concurrentieoverwegingen afschaffen, zou het aantal merken tot rond 1/4 van het huidige aantal beperkt kunnen worden. Vereenvoudigt men bovendien de verpakking en geeft men niet zoveel premies weg, maakt men niet zoveel reclame, zou men ook dicht bij de reële kostprijs kunnen komen zonder dat winstpercentage per product hierdoor wordt aangetast. Stel: een koffer synthetisch wasmiddel kost nu f 16.-. De grondstofwaarde is dan ongeveer f 3.-, verwerking, transport brengen de kosten van het geheel op rond f 6.-. Wat betekent dat dezelfde hoeveelheid met redelijke winst voor rond f 8.65 kan worden verkocht.

Wanneer je zo rekent kunnen vele prijzen omlaag, terwijl kwaliteit beter kan worden bij vele producten met slechts in verhouding zeer kleine prijsstijgingen en wel op het levensmiddelen en huishoudelijke pakket. Dit impliceert dat degenen die nu steeds meer geld nodig hebben - de arbeiders die het krijgen en de middenstanders die het al te vaak niet krijgen - opeens beter uit kunnen komen met hun huidige middelen en dus minder pressie zullen uitoefenen om hun inkomen te zien stijgen. Dit betekent stabilisatie van de munteenheid en beperking van alle geïnduceerde inflatoire tendensen door beperking van het grondstoffenverbruik. Dit betekent daarnaast, dat veel werk dat nu gedaan wordt, overbodig is. Er komen dus arbeidskrachten vrij. Maar dezen kun je in andere functies, bv. de dienstverlenende sector toch wel weer inschakelen, daar juist hier diensten tegen redelijke prijzen en doelmatig verleend van node zijn.

In de horecasector is bv. het bedienend personeel te duur geworden, zodat men niet meer rendabel kan werken. Aanpassingen zijn mogelijk en doeltreffend. Er is altijd nog wel een middenweg te vinden: Beperk bv. de spijskaart. Voer de oude table d'hôte weer in, waarbij allen eenzelfde menu consumeren en aan een enkele lange tafel worden bediend, wat personeel en ruimte spaart. Vergeet niet dat er een tijd is geweest dat men in hotel en restaurant de meeste gerechten tevoren, minstens enkele uren dus voor consumptie, diende te bestellen, tenzij men met de standaard menu's genoegen wilde nemen. Wat arbeidsbesparing betekende en het ongenietbaar worden van restanten voorkwam.

Wanneer ik uw maatschappij bezie, zo kom ik tot de conclusie dat de economische verwarringen grotendeels stammen uit een bandeloze neiging naar steeds meer luxe, een steeds meer verbruiken van onnodige goederen en het in stand houden van dingen, waarvan men aanneemt dat het niet anders kan. Het denkbeeld dat het niet anders kan, bv. het denkbeeld dat je zoveel mogelijk arbeid bespaart door vele apparaten te gebruiken, draagt er zorg voor dat de dolgedraaide economie niet tot rust kan komen. Gelukkig is er een mannetje, dat in staat bleek de zaak toch wat af te remmen. De man heet Faisal, zoon van Saud. Soud is degene die zijn naam gaf aan het staatje, dat Faisal nu regeert. Hij is opgevoed in de Bedoeïenentradities, ofschoon hij aan de beste universiteit en scholen studeerde. De man heeft dankzij een ingrijpen van de familieraad, een playboybroer aan het bewind afgelost. De man is een fanatieke moslim. Hij zou heel graag ook nog eens de heilige plaatsen in Jeruzalem bezoeken. Hij heeft trouwens haast alle bedevaarten gemaakt buiten deze. Maar hij voelt er niets voor om voor een dergelijk bezoek een visum aan andersdenkenden te moeten vragen. Het is deze man geweest die de laatste oorlog tegen Israël voor een groot deel heeft gefinancierd. Hij is de man die naar ik meen rond 80.000.000 dollar op tafel legde om ervoor te zorgen, dat Egypte zo snel en goed mogelijk een aanvulling kreeg voor alle in de laatste oorlog teloorgegane materialen.

Deze man is het ook die feitelijk de oliekraan dicht heeft gedraaid. Dom is hij zeker niet. Hij weet heel goed, wat hij doet. Hij voert in feite een zenuwenoorlog: niet werkelijk de kraan geheel dichtdraaien natuurlijk. Dat is grotendeels een bluff. Hij weet immers goed genoeg dat, wanneer hij dit doet, alle producten die hij nodig heeft voor de opbouw van zijn eigen land te duur zullen worden. De man doet overigens ontzettend veel voor zijn volk. Hij geeft zijn geld wel niet weg, maar betaalt voor zijn volk gratis ziekenzorg; gratis scholen e.d. Dus zeker geen slecht mens. Eerder een zeer goed heerser. Faisal speelt nu zijn spel van afpersing en bluff, omdat dit de enige wijze is om de sympathie die Israël overal heeft, vaak mede dankzij het wereldjodendom, af te remmen. Hij is ervan overtuigd dat de westerse landen hun eigen belang zullen laten spreken.

Ik vraag mij echter af, of de man precies beseft wat hij ondertussen bereikt heeft. Hij heeft n.l. duidelijk gemaakt wat onafwendbaar wordt in een toekomst, wanneer olie niet meer volgens alle verlangens beschikbaar zal zijn. Overigens heeft hij een bepaald punt zeker niet voldoende overdacht. Hij heeft n.l. gezegd dat olie te kostbaar is om daarmee energie te winnen. Men zou deze moeten reserveren voor de chemische industrieën. Want de chemische industrieën op oliebasis zal ook ten gronde gaan - wanneer de mensheid tenminste niet voordien aan de uitbraaksels van deze industrie ten gronde gaat. Hij heeft de mensheid in ieder geval duidelijk gemaakt dat het leven in een voortdurende overvloed en grote luxe voor de geïndustrialiseerde landen niet meer haalbaar is.

Om u duidelijk te maken wat er aan de hand is, nog een voorbeeld. De kosten van een gemiddelde verpleegdag in een ziekenhuis met rond 200 bedden in uw land, bedroeg in 1930 ongeveer f 5.-. In 1940 was dit ongeveer f 8.60. Zelfs rond 1950 kwam dit maar op rond f 14.90. Voor klasse betaalde men het in die tijd onvoorstelbaar hoge bedrag van f 18.- tot f 20.-. Op het ogenblik zijn er vele ziekenhuizen, die zich echter genoopt zien per verpleegdag gemiddeld f 100.- tot f 120.- te vragen. Hoe deze zeer snelle stijging van kosten te verklaren? Men heeft niet gezegd: wat wij nodig hebben zijn een aantal gespecialiseerde ziekenhuizen, waarin patiënten een bepaalde behandeling kunnen krijgen met daarnaast een aantal in mogelijkheden beperkte ziekenhuizen, waarin alleen onmiddellijke ingrepen en verzorging mogelijk zijn. Elkeen meende: 'wij zijn centraal gelegen', bouwde grote dure en nieuwe ziekenhuizen, waarin alle mogelijkheden tot behandeling ook voor alle of bijna alle specialismen, aanwezig waren. Dit onder het motto: wanneer de mogelijkheid er maar is, zullen patiënten en personeel vanzelf wel komen. Maar op het ogenblik is het zover gekomen, dat men, om maar voldoende verpleegdagen te halen, rustig iemand 5 dagen onnodig in observatie opneemt onder het motto: het fonds betaalt toch wel....

Toch is dit te wijten aan de neiging tot luxe, ook hier. Men wil het nieuwste van het nieuwste hebben. De uitrusting moet, zo zegt men, optimaal zijn, men moet de beste specialisten aantrekken en dezen dan de beste mogelijkheden bieden. Wat wil zeggen dat vele ziekenhuizen

te dure uitrusting aanschaffen en over faciliteiten beschikken die in wezen vaak overbodig zijn, althans niet dringend gebruikt behoeven te worden, met uitzondering van mogelijk een enkele patiënt die aan deze mogelijkheden wel behoefte heeft. Om een voorbeeld te geven: een ziekenhuis hier in de buurt heeft een complete tandheelkundige installatie, ofschoon hiervan hoogstens voor het personeel wel eens gebruik gemaakt wordt. Wat erop neerkomt dat men in dergelijke gevallen zich alleen heeft afgevraagd, wat prettig zou zijn om ook te hebben en zich niet op de werkelijke behoeften en noodzaken heeft gericht. Hierdoor is ook een verschuiving te zien in de gezondheidszorg, waarbij velen het meer ideële aspect van hun beroep meer en meer verwisselen voor zakelijke inzichten en belangen. Slechts de positie en beloning van het lagere personeel is nog niet in overeenstemming gebracht met het heden in het bedrijfsleven geldende normen. Zodra het om hogere posten gaat, vindt men het echter kennelijk normaal dat iemand die de eed van Hippocrates heeft afgelegd, zich middels niet altijd geheel zuivere praktijken een inkomen van een kwart miljoen per jaar bezorgt.

Ga verder eens na, hoeveel er aan overbodige patentmedicijnen wordt verdiend, hoeveel recepten veel goedkoper door een apotheker zouden kunnen worden gemaakt - ofschoon ook deze niet vies is van een groot inkomen. De conclusie moet dan wel luiden dat de mensen langzamerhand ook op dit gebied zijn doorgedraaid. Ook op dit terrein kan men zeggen dat het verbruikspatroon niet meer reëel is. Toch meent eenieder dat van alle patentmedicijnen gebruik moet worden gemaakt. Een bestrijden van de kwaal zou echter beter zijn dan het - vaak op eigen houtje - dokteren aan symptomen. Vermageren doe je bv. het eenvoudigste door wat minder te eten en wat meer beweging te nemen. Toch kopen de mensen pillen en met waardeloze vulstoffen gemaakte zogenaamde vermageringsdiëten. Want eenieder zoekt de gemakkelijkste weg. Het dolderaaien van de economie lijkt mij voor een groot deel ook te wijten aan het feit dat iedereen steeds maar weer de gemakkelijkste weg zoekt te vinden en zijn werkelijke problemen terzijde stelt, doende alsof dezen niet zouden bestaan.

En nu komt daar een Faisal, die het gehele Midden-Oosten, met mogelijke uitzondering van Hoessein, wel achter zich weet te krijgen en roept de welvarenden toe: Doe het nu maar eens even wat kalmer aan met die welvaart van jullie - wat voor hem niet ongewoon is, want hij leeft zelf ook op bescheiden voet, gezien zijn rang en inkomen.

Nu roept eenieder: Waar moet dat naar toe? Wel, de dolgedraaide economie kan natuurlijk proberen door te draaien, maar dan draait zij zeker stuk. Je kunt ook proberen eigen verbruikspatroon en vooral ook eigen mentaliteit wat te wijzigen. Je zou kunnen proberen eens niet te zeggen: Dit werk staat mij aan. Ik kan het doen, dus heb ik recht dit soort werk te eisen. Je zou mogelijk jezelf ook eens af kunnen vragen op welke plaats in de gemeenschap men het best nuttig kan zijn. Je zou je mogelijk ook wel eens af kunnen vragen, of het maken van winst nu werkelijk het belangrijkste is in het bestaan, of het nu werkelijk zo belangrijk is om te sparen. Let wel, ik heb er niets op tegen dat u spaart om een eigen huis te kopen. Maar bedenk dan wel dat u binnenkort toch huur daarvoor betaalt, dan in de vorm van belastingen. Waarom echter zou u uw geld naar de banken brengen? Het feit dat de banken de geldcirculatie voor een groot deel beheersen, heeft er mee toe bijgedragen dat er inflatie komt. Iemand die veel heeft kan veel lenen. Vele bedrijven konden dankzij bankkredieten uitbreiden. Maar dat betekent weer, dat zij ook veel meer moeten omzetten, meer moeten verkopen. Er zijn reeds meerdere bedrijven in moeilijkheden gekomen door een rentelast die te zwaar werd voor een afzet, die geen gelijke tred hield met de productiemogelijkheid. Aan de andere kant ontstaan dankzij de banken vele situaties die angstvallig verborgen tekorten omvatten. Maar wanneer die bekend zouden worden zou er weer een soort Ivar Kreuger schandaal ontstaan.

Dit alles bijeengenomen toont ons dat er nu een verkeerde mentaliteit heerst. Wij mogen beweren dat wat de Arabieren doen, politieke afpersing is, maar men vergeet dat soortgelijke dingen in eigen omgeving, zowel in zaken als politiek steeds weer voorkomen. Ik zou haast geneigd zijn te stellen dat de moderne politiek voor een groot gedeelte berust op onderlinge chantage - vermomd als "samenwerking".

U staat voor het feit dat het in uw land en op deze wereld eenvoudig niet meer zo verder kan gaan. De mensheid moet leren een optimaal gebruik te maken van de aanwezige grondstoffen, wat niet betekent dat men naar vervangingsmiddelen moet gaan zoeken, maar dat zij eerst eens van de nog aanwezige grondstoffen een zo goed en reëel mogelijk gebruik moet gaan maken. Men moet verspilling hiervan reeds nu zonder meer voorkomen.

Daarnaast blijkt dat vele nu bestaande stoffen die als vervanging gelden, uit chemische processen stammen, waarvoor een grondstof binnenkort ook niet meer zo ruim te vinden zal zijn, zodat deze vervangende stoffen niet voor langere tijd ruim beschikbaar zullen blijven. Het is vaak beter het zonder deze stoffen te gaan doen en dient zeker geen verbruikseconomie op te bouwen, waarin het verbruik even groot blijft, maar steeds meer grondstoffen door z.g. plastics worden vervangen. Dit alles betekent dat de mens moet leren na te denken en in zich eindelijk eens een keer tot een nieuw besef moet gaan komen.

De mogelijkheid daartoe lijkt mij aanwezig. Op het ogenblik heerst Aquarius. Kohoutek treedt op en brengt eveneens verstoringen in bestaande situaties teweeg. Vele factoren werken mee aan een snelle en voor de mens niet altijd onmiddellijk aanvaardbare reeks van veranderingen. Men kan dit zelfs aflezen aan de stand van de verschillende trage planeten op dit ogenblik. De wereld moet anders gaan leven. De mensen voelen dit aan, wat betekent dat velen van hen een zekere mystiek gaan zoeken. Het occulte komt meer op de voorgrond. Maar aan die zaken heb je ook niets, wanneer zij alleen maar een vervanging moeten vormen. Mystiek en occultisme hebben alleen zin, wanneer je daardoor komt tot een andere wijze van leven en denken. Ik ben ervan overtuigd dat dit inderdaad bij velen het geval zal zijn.

Indien deze invloeden meer algemeen merkbaar worden, krijgt men allereerst met grote economische rampen te maken. Zo even vertelde ik u iets uit het ontstaan van de Standard Oil Compagnie, die u waarschijnlijk beter bekend zal zijn door haar productnaam Esso. Ik had evengoed nog anderen kunnen noemen, die grote economische machten vertegenwoordigen en zich hebben gebaseerd op een bepaalde wijze van zakendoen en omzet bereiken. Wanneer de omzet wegvalt, of te snel van karakter gaat veranderen, zal menige grote maatschappij niet mee kunnen komen met die veranderingen. Dat betekent verschuivingen van macht, terwijl kapitaalverhoudingen eveneens worden verstoord. Dergelijke grote groepen zullen dan trachten een crisis of desnoods oorlog te veroorzaken, om zo de verbruikers in het gareel te krijgen.

Vergis u niet. Dergelijke firma's zullen desnoods personeel ontslaan dat zij eigenlijk nodig hebben en zelf vele verliezen op de koop toe nemen om daardoor bv. werkeloosheid tot stand te brengen en zo duidelijk te maken, dat men hun producten onder hun voorwaarden moet blijven verbruiken of verhongeren. Men zal trachten, waar mogelijk, de kapitaalmarkt te verstoren en zo meer macht aan zich te brengen, men zal zelfs regeringen en andere sociale eenheden aan gaan vallen. Er zijn voldoende machtige concerns die dit inderdaad kunnen doen en zullen doen, wanneer zij hun voortbestaan bedreigd zien, zodat geen enkel offer hun nog te veel is. Overigens. Faisal zou zoiets ook wel kunnen doen. Hij heeft ongeveer 60.000.000 belegd in de westelijke wereld. Wanneer hij met zijn aandelenbezit gaat manoeuvreren, kan hij op elke beurs een toestand doen ontstaan, die voor de beleggers doet denken aan de beruchte zwarte vrijdag in 1929.

Wie met dit alles rekening houdt, zal beseffen dat de maatschappij heel wat conflicten te verwerken zal krijgen in de komende periode. De economische opzet die berust op geforceerd verbruik en in wezen niet-volwaardige producten, kan niet zonder meer vervangen worden, daar vele belangen worden aangetast en vele machtsverhoudingen gewijzigd zullen worden. Er komt een strijd. Wanneer die echter ontstaat, denk dan niet dat de wereld zal vergaan, en zeg niet dat het probleem onoplosbaar is geworden. Wanneer je als mensen iets voor elkaar kunt voelen en samen wilt leven en werken, steeds de juiste keuze doen, zowel in menselijke als andere relaties, dit naar beste weten, zal de werkelijke situatie op de duur kenbaar worden.

De werkelijke toestand is deze: De mensheid hoeft de arbeid niet meer als hoogste noodzaak, plicht en recht te beschouwen. Het aantal mensen is groot genoeg om de arbeidstijd per persoon te verminderen. Dit is beter dan een productie uitbreiden, waarbij consumptie op de duur een soort arbeid op zich dreigt te worden. De mensheid zal redelijk kunnen leven, wanneer zij probeert een groot deel van haar eigen ontspanning mede te zoeken in het gewinnen van betekenis voor anderen. In die maatschappij zal minder gewerkt, maar ook minder bedisseld moeten worden. In deze maatschappij zullen de mensen niet vele kwalitatief slechte waren kopen en verbruiken, maar zelf voortdurend duurzame en goede kwaliteiten zoeken.

De mens zal met grote verbruiksartikelen langer moeten doen, dan tot nu toe, en zal daarnaast veel zelf gaan doen, wat hij nu nog overlaat aan anderen. Men zal naar ik aanneem geen interesse meer hebben voor z.g. arbeidsbesparende apparaten als afwasmachines, automatische kammen, snijders en wat dies meer zij. Men zal tot de conclusie komen dat men het werk van dergelijke apparaten zelf beter en goedkoper kan doen, wanneer men er de tijd maar voor neemt. Extra's zullen wegvallen. In de plaats daarvan zal men wat meer interesse moeten hebben voor de medemens, wat meer aandacht voor het leven zelf en de verschijnselen daarvan. De mensheid die zo reageert, is sterker dan de economie in haar huidige opzet.

Men vergeet ook steeds weer dat elke economie, zelfs die in een coöperatieve staat, bepaald wordt door vraag en aanbod. Hoe geforceerd dit aanbod ook wordt gedaan, het is de vraag die de houdbaarheid van product en aanbod zal bepalen. Wanneer u verkiest eenvoudige en goedkope producten te kopen, wanneer u steeds weer naar kwaliteit blijft zoeken tegen een zo redelijk mogelijke prijs en alle schijnluxe terzijde stelt, is de verandering in de economie ten gunste reeds grotendeels een feit. De draaimolen waarin u zit, wordt door uzelf in stand gehouden. U wilt elke nieuwigheid proberen, u laat zich overbluffen door reclameaanbiedingen, zelfs wanneer die luiden: van 1.98 nu voor 2.19... U zegt uzelf: laat anderen maar eens verstandiger worden, maar zolang dat niet het geval is, waarom zou ik het mij dan moeilijk maken door naar mijn inzichten te handelen, waarom zou ik nu juist degene moeten zijn die met zoiets begint? U hebt gelijk, wanneer u alleen denkt aan het extra werk en de extra kosten die zoiets voor u mee zou brengen. U hebt geen gelijk, wanneer u beseft hoe dolgedraaid de economie is en deze werkelijk af zou willen remmen. Dan zult u eerst eens zelf moeten beginnen met anders te leven, voor u mag eisen dat anderen ook eens iets doen.

Wat nu geforceerd wordt, dankzij een op dit moment nog niet werkelijk bestaande olie schaarste, heeft in dit verband geen werkelijke betekenis, omdat dezelfde machten nog steeds hun heerschappij blijven behouden. U mag geen autorijden, u kunt mogelijk minder in uw auto rijden, maar u zou het nog steeds graag overdadig willen doen. U moet zover komen dat u dit niet meer wilt. Kortom: leer het goede te nemen, wees geen slaaf van uw verbruiksgewoonten en laat al het minderwaardige gewoon rusten. Vraag niet te veel van anderen, doe meer zelf. Begrijp dat opstanden tegen heersende machten in gemeenschap alleen maar een strijd van macht tegen macht betekenen, waardoor geen werkelijke veranderingen tot stand komen, terwijl een verandering van instelling, van mentaliteit, gepaard gaande met een beter gebruik van eigen mogelijkheden en verstand, de machten uit kan schakelen die op het ogenblik u beheersen en daardoor het doldraaien van deze economie in standhouden tot verheerlijking van eigen macht en vergroting van eigen bezit.

Dit lijkt mij voldoende.

Na de pauze spreken wij elkaar verder.

DISCUSSIE

Zo, vrienden

Graag allereerst de schriftelijke vraag.

Vraag: Waarom nu opeens geen distributie van benzine?

Antwoord: Men kan vele redenen geven. Men zal zeker redenen van administratieve aard voorwenden. Ik meen dat de achtergrond als volgt ligt: Er zijn in uw land op het ogenblik zoveel direct bruikbare olieproducten in voorraad - bv. Russische benzine, opgeslagen in Esso-tankruimte - dat daarvan nog iets meer zal moeten worden afgezet, voor men een distributie kan rechtvaardigen. Anders kost het steeds meer deze stoffen op te slaan en weet men niet meer waar men met nieuwe voorraden moet blijven. In mijn inleiding wees ik u er reeds op dat de opslagruimten voor olie en oliederivaten op het ogenblik praktisch vol zijn. De ruwe olie belooft ongeveer de helft van de in gebruik zijnde opslag, de rest wordt in beslag genomen door eindproducten. Waaronder ook heel wat benzine in soorten. Hopelijk is dit voldoende.

Vraag: Ik meen dat deze regering er belang bij heeft dat de machtigingswet erdoor komt. Zou het mogelijk zijn dat de distributie en het uitbuiten van de schaarste hiermee in verband staan?

Antwoord: Het geven van een geheel zuiver antwoord is hier moeilijk. Men kan stellen dat het kabinet naar een mogelijkheid zoekt zijn oorspronkelijke plannen zoveel mogelijk waar te maken. Hiertoe zou de machtigingswet wel vele kansen bieden. Maar dit kabinet voelt ook zeer goed aan, dat het 1974 waarschijnlijk niet uit zal zitten. Al is dit naar buiten toe niet zo algemeen bekend, in de laatste maand is er in dit kabinet reeds een crisis geweest, zij het onderling. Ik neem aan dat de noodzaak zich politiek waar te maken en zo Nederland de illusie te geven, dat men eindelijk met een ter zake kundig en doortastend kabinet te maken heeft, met dit alles wel wat te maken heeft. Overigens: deze mensen beseffen mogelijk zelf niet eens dat zij naar macht streven. Zij willen hun denken doorzetten ten koste van alles. Dit treffen wij echter overal aan.

Vraag: Zullen er meer van dergelijke prijsverhogingen en tijdelijke schaarsten in grondstoffen kunnen ontstaan?

Antwoord: Dat is wel zeker. De olie fungeert hier ongeveer als de metaal bij het afsluiten van de cao's hier te lande. Het is ongetwijfeld een trendsetter. Het is volgens mij zeker dat vele landen, vooral die welke geen nauwe banden hebben met de grote mogendheden, zullen trachten de prijs van hun grondstoffen op te voeren. Zelfs in de USA zijn groepen die belang hebben bij een sterk stijgende koperprijs. Dat zal dan ook wel snel komen. Voor andere grondstoffen zijn mijn verwachtingen gelijksoortig.

Reactie: Ik meen dat de olielanden de positie die zij innemen danken aan een monopolypositie.

Antwoord: Dit is niet geheel juist. Hun grote invloed hebben zij te danken aan het feit, dat zij allen verbonden zijn aan de grote oliemaatschappijen, die de westelijke wereld domineren. Door hen is een verdeel- en productieapparaat opgebouwd in de westelijk democratische landen, gebaseerd op de olie-export van de Arabische landen. Indien wij echter nagaan, wat bv. Rusland zou kunnen leveren indien het dit wenst: het is in staat gedurende rond 40 jaren te voldoen aan de behoefte aan olieproducten in West-Europa. Men zou dit zonder meer kunnen doen; maar zal dit waarschijnlijk om twee redenen voorlopig niet doen: 1. De Russen zullen zich een dergelijk offer niet getroosten, tenzij zij daarvoor een grotere invloed verwerven. 2. De landen zullen proberen deze invoer zoveel mogelijk te limiteren, omdat zij nu eenmaal liever ruwe olie hebben die in de zeer kostbare olie-industrieën binnen die landen verwerkt kan worden.

Bij dit laatste dient u er rekening mee te houden dat de verwerking van ruwe olie niet arbeidsintensief is, maar wel zeer kostbare installaties vergt, terwijl het in bedrijf houden van dergelijke installaties ook de staat grote voordelen oplevert. Overigens is het door de verhoging van de olieprijs nu doenlijk geworden olievoorraden in de wereld te gaan exploiteren, terwijl dit voordien niet rendabel was. Hierbij ga ik uit van de huidige oliemaatschappijen en hun standpunten. U dient echter te beseffen dat men wel andere oliereserves aan zal gaan boren, maar gelijktijdig betekent het verhogen van de ruwe olieprijs een aanmerkelijke versterking van de prijs van alle oliederivaten. Vele producten die u nu in uw dagelijks leven veel gebruikt, zullen dan ook eveneens veel duurder gaan worden, waardoor de omzet enigszins beperkt zal worden. Mogelijk realiseert u zich niet, hoeveel in deze dagen uit olie gewonnen wordt.

Verfstoffen bv., schoonheidsmiddelen. Brood wordt in met olie- of gasgestookte ovens gebakken. Brood wordt eveneens duurder, daar aardgas e.d. de prijsbeweging van de olie zullen volgen. Plastics en kunstvezels worden duurder, ook die waaruit tegenwoordig vaak een deel van uw kleding wordt gemaakt. Rekening houdende met een algehele doorberekening van verhoogde kosten, zou bv. een nylon overhemd, dat nu f 15.- kost over rond 1 1/2 jaar rond f 45.- moeten kosten. enz. Dit betekent dat men over zal gaan naar het gebruik van andere middelen en grondstoffen, omdat men de prijzen voor de nu goedkope producten dan niet meer zal willen of kunnen betalen. U moet verder eraan denken dat, bij het hoger worden van de prijzen, daarbij bovendien zoveel te meer btw komt, wat eveneens prijsverhogend zal werken.

Vraag: Er zal toch wel nu een vervangende energiebron gezocht worden, komt dit binnen bv. 10 jaren in zicht?

Antwoord: Rekening houdende met de tijd nodig voor het ontwerpen en bouwen van vervangende energiewinningsbedrijven, zo meen ik dat binnen rond 5 jaren men in vele plaatsen bezig zal zijn met het gebruiken van kernenergie voor elektriciteitswinning. U kunt hiertegen bezwaren opperen, maar aan de andere kant: met al die olieproducten is de wereld ook niet bepaald veiliger en gezonder geworden. Er zouden andere mogelijkheden van energiewinning zijn, vooral wanneer men zich in het gebruik van elektriciteit wat zou willen beperken. Maar daarvoor zal men niet voelen, omdat de leiders van de staten en de betrokken firma's graag het monopolie van energiewinning in eigen hand willen houden.

Wanneer West-Europa, de EEG, werkelijk als eenheid zou willen reageren, dan zou over een maand de nu bestaande olie schaarste voor dit gehele gebied zijn opgeheven, ongeacht de z.g. inkrimping van de productie door de olielanden. Maar zolang men blijft vechten over "ik een beetje meer dan jij" kan de ander hiervan profiteren. Overigens: tijdens de oorlog waren Nederlanders in staat met een fiets een lampje te laten branden en ook nog een radio te laten spelen - die zij niet hebben mochten. Dit is ook nu mogelijk. Dus wanneer het ernst wordt, laat men pa des avonds een paar uur trimmen op de fiets, opdat de kinderen tv. kunnen kijken. Zo belachelijk is dit niet, wanneer men zich realiseert dat men bij beperking van gebruik vaak met zeer eenvoudige middelen aan zijn voornaamste energiebehoeften tegemoet zal kunnen komen.

Voorbeeld: Koppel een 12-volt dynamo aan een fietswiel met flenzen langs de spaken opgesteld, zodat het in de wind vrijelijk kan draaien - een soort eenvoudige windmolen. Verbind de dynamo middels een laadautomaat aan een 12-volts accu. Waar bij het gebruik van kleine 12-volts lampen voor een minimale verlichting uw gehele huis daarmee elke avond van rond 7 uur des avonds tot rond 11 uur des avonds - en zo aan uw voornaamste lichtbehoefte grotendeels tegemoet zou kunnen komen. Voor feller licht in bv. de woonkamer, zou u een tweede bron nodig hebben, en voor uw elektrische apparaten zou u echter op het net aangewezen blijven.

Vraag: Duurt het nog lang voor kernfusie bruikbaar wordt?

Antwoord: Er zijn op dit gebied reeds proeven genomen. In experimentele vorm zal men volgens mij reeds over rond 3 jaren langs deze weg enige energie kunnen winnen. Voor dit echter is omgezet in industrieel hanteerbare units voor kernfusie, zoals dezen nu voor kernsplijting bestaan, duurt nog wel even. Voor men zich overal ter wereld van deze bron kan bedienen, duurt volgens mij nog veel langer, omdat de groep die zich nu met de kernfusie bezighoudt, belangen heeft in de verkoop van splijtingsreactoren - made in USA. Indien u vergunning kunt krijgen voor de nodige hoeveelheid splijtstof, kunt u een voor uw behoeften passende reactor bestellen, die dan binnen 3 maanden in onderdelen kan worden geleverd. Het is duidelijk dat degenen die belangen hebben bij deze projecten, en degenen die andere energievormen beheersen, niet happig zullen zijn om een wezenlijk eenvoudiger en in zeer gecomprimeerde fusiereactor op de markt te brengen, die in rond 15 jaren praktisch eenieder onafhankelijk zou kunnen maken van de huidige energieleveranciers. Dit belemmert de uitwerking, ofschoon voor militaire doeleinden in het diepste geheim deze reactoren e.d. wel ontwikkeld zullen worden.

Alles draait tegenwoordig min of meer om monopolyposities. Indien wij nagaan hoe in deze wereld bv. op het ogenblik de machtsverhoudingen liggen, zo komen wij tot de conclusie dat

een 10-tal grote monopolies of kartels bestaan die de politiek van gehele landen kunnen dicteren en dus ook het verbruik en de wijze van gebruik van bepaalde producten in de hand hebben. Om iets te noemen: olie-industrie, auto-industrie, metaalverwerkende industrieën, mijnbouw, vallen allen samen, vormen een keten. Zelfs indien een dergelijke keten niet in een kartel is samengevat, hebben zij zoveel belangen gemeen, dat zij tegenover de buitenwereld vaak als een soort kartel op zullen treden. Dit is maar een enkel voorbeeld.

Reactie: Tenzij de arbeiders staken, zoals in de Engelse mijnen.

Antwoord: In dat geval is het voor een dergelijk monopolie niet zo moeilijk: men laat de mensen eenvoudig zoveel ellende lijden, dat zij zelf in verzet gaan komen. Degenen die een monopolie uitoefenen, zijn immers degenen die een dergelijke ellende niet aanvoelen. Zoals iemand met een inkomen van meer dan f 40.000 nooit werkelijk zal beleven, wat een vermindering of vermeerdering met een enkel procent reeds kan betekenen voor iemand die op een minimuminkomen leeft. In Engeland ziet u een voorbeeld van de wijze waarop men alle anderen tegen de stakers in het gareel kan brengen, wanneer men hen maar ellende genoeg bezorgt, die zij aan de stakers kunnen wijten. Waarna men de vakbonden iets toegeeft, zodat dezen nog net hun gezicht kunnen redden.

Vraag: U zei dat het altijd al zo was. Komt daar dan nooit een verandering in?

Antwoord: Och, de mensen hebben nog wel enige tijd op aarde te leven. Die tijd duurt het nog wel. Begrijp goed: vanaf het ogenblik dat particulier bezit van belang werd voor weelde en zelfs voor het verwerven van bepaalde vrijheden, vanaf het ogenblik dat kennis een machtsmiddel werd, net zoals bezit, is er onder de mensheid in toenemende mate een neiging ontstaan, zich ten koste van anderen bezit, macht en gezag te verschaffen. Want macht en gezag betekenen: een groter deel van de koek.

Er zijn zelfs mensen die bereid zijn ervoor te zorgen dat een geheel land minder krijgt, alleen maar om zelf tijdens het tekort iets meer te hebben, zo iets meer zijnde dan anderen. Het gaat vaak niet om een reëel meer hebben, maar om een meer zijn of kunnen dan een ander. Wat een menselijke eigenschap is, die overal een rol speelt. De redelijke reacties van de mens worden mede bepaald door een onderbewuste drang. Deze betekent een neiging zich steeds zekerheid te verschaffen door meer te hebben en te zijn, dan een ander. Verstandelijk beseft men wel dat dit geen werkelijke zekerheid betekent, maar emotioneel voelt men het anders. Deze factoren spelen in de gehele opbouw van de maatschappij een rol.

De economie is in de maatschappij in de plaats getreden van standrechten. Vroeger behoorde je tot een bepaalde stand en zolang je dit maar waar kon maken, was je meer dan een ander. Een arme ridder kon zich altijd nog meer permitteren dan de rijkste burger. De ridder had een paard, een lans, een zwaard en standing. Hij was dus de burger eenvoudig te sterk. De machtsverhoudingen zijn veranderd. Je hebt nu geen zwaard of lans meer nodig, maar kapitaal en relaties. De mentaliteit is echter dezelfde gebleven. De roofridders leefden en leven nog steeds er het beste van, ook al dragen zij tegenwoordig koopmansgewaad. Wanneer u zich dit realiseert, begrijpt u ook hoe de economie dol kon draaien. Steeds meer groei, uitbreiding e.d. overrompelen de mensen, ook degene die van de economie wat afweten.

Er bestaat een Gausskromme. D.w.z. dat men grafisch voorstelt hoe een minimum aan arbeid verricht moet worden, opdat een bedrijf kan functioneren. Een bedrijf heeft echter een bepaalde productiemogelijkheid: ruimte, machines, arbeiders. Gezien deze waarden is er, tussen minimum en maximum-productie een lijn te trekken die horizontaal begint, dan schuin naar boven gaat, om daar weer langzaam horizontaal te worden. Een bedrijf dat zo rendabel mogelijk wil werken, zal met zijn productie binnen de steile delen van deze kromme moeten blijven. Het betekent: optimaal werk doe je met een voor de ruimte optimaal aantal arbeiders en werktuigen. Breid je bv. de apparatuur, of het aantal arbeiders uit, dan zal men ook meer ruimte moeten uitbreiden om nog rendabel te kunnen werken. Je productie wordt groter, maar er ontstaat meteen een grotere kapitaalsbelasting van het bedrijf, want die uitbreidingen kosten veel geld.

De gemiddelde winst die je per productie-eenheid moet maken, dient dus groter te worden. Grote bedrijven blijken vaak niet meer in staat te zijn, binnen de steilte van de Gausskromme te blijven, en gelijktijdig door redelijke kapitaalsbelasting van het bedrijf met redelijke prijzen nog een redelijk bedrijfsresultaat te behalen. Dergelijke bedrijven kunnen geen werkelijke fluctuaties van hun afzet verdragen. Zij hebben een gefixeerde afzet nodig en brengen bedrijfsmatig zelfs dan nog maar een beperkt rendement, omdat uitbreidingen van afzet gelijktijdig grote kapitaalslasten met zich plegen te brengen.

Dit gebeurt nu in toenemende mate in een z.g. permanent groeiende economie. De geldgever wil echter altijd voor zijn risico een vergoeding. De interest wordt daarom veelal niet meer berekend volgens de werkelijke opbrengstmogelijkheid van het bedrijf, maar op grond van de kapitaalsbehoefte. Dit betekent, dat bij steeds verdergaande uitbreidingen een aandeel meer waard wordt in de handel, maar dat een emissie alleen mogelijk zal zijn, indien men tevoren reeds dividenden heeft betaald die stroken met de beurswaarde van de aandelen. De rentelast neemt toe. De enige manier om dit op te vangen is gemeenlijk: vereenvoudiging van het product en/of verhoging van de prijs. U kunt dit overal zien. Men heeft soms getracht dit op te lossen door de functies op te splitsen onder een aantal kleinere bedrijven met een geheel eigen leiding, die dus wel binnen de steilte van de Gausskromme kunnen werken. Men vergat hierbij echter, dat de dividendbehoefte nog steeds door de investering plus koerswaarde van het geheel bepaald werd, zodat ook dergelijke deelbedrijven een vaak te hoge kapitaalslast kennen.

Deze zware lasten beperken de mogelijkheden van de op zich verder geheel rendabele eenheden. Wij zien dit bij vele grote maatschappijen. Men neemt dergelijke deelbedrijven dan ook vaak terug. Wanneer een Franse maatschappij uitbreidt op deze wijze naar Nederland, zo is de reden daarvoor dat in uw land het arbeidsklimaat gunstig was door de aanwezigheid van geschoold personeel en de afwezigheid van stakingsdrang. Deze eenheid die zelfstandig geheel rendabel en goed kan functioneren, kan als deel van het grote geheel de lasten niet dragen, daar de opbrengst dient te worden ingepast in de winstbehoefte van het geheel. Weinigen schijnen zich dit te realiseren. Een maatschappij kan vele filiaalfabriekjes hebben die op zich rendabel zijn, voldoende werk hebben en toch binnen het kader van de maatschappij niet gehandhaafd kunnen worden, omdat zij hun aandeel in gemeenschappelijke lasten niet opbrengen.

Het is een rare wereld. Men heeft wel eens gezegd: een econoom is iemand die met cijfers duidelijk kan maken, waardoor zijn op cijfers gebaseerde voorzegging niet is uitgekomen. Men meent dat economie een betrouwbare wetenschap is, omdat men aanneemt dat alles zal blijven reageren volgens een vaste reeks van regels. In feite is de economie afhankelijk van de mentaliteit van degenen die in die economie samenwerken. Deze mentaliteit is nimmer geheel berekenbaar. Wanneer u Engeland nu bezielt, zo zult u zich realiseren dat alle economische plannen en prognoses opeens waardeloos geworden zijn daar. Toch was het geschil, waarmee dit alles begon, niet zo groot dat dit niet economisch verwerkbaar was. Maar de oplossing paste niet in het schema. Daarom stelde men: dit kan niet. Maar nu zit men met brokken die veel groter en bovendien bijna onverteerbaar zijn. Dergelijke dingen kun je overal aantreffen.

Wanneer wij spreken over de dolgedraaide economie, moeten wij niet alleen denken aan de warwinkel die er is ontstaan, maar ook aan de overschatting die menigeen heeft voor zijn theoretische kennis. In vele regeringen treft men nu economen aan. Hun plannen worden zelden waar.... Zij passen theorieën toe op een praktische samenleving en pogen de samenleving tot een beantwoorden aan hun theoretische uitkomsten te dwingen. Dat kun je een tijdlang volhouden, maar niet zonder dat steeds grotere spanningen ontstaan. Ontladen zich die spanningen dan, zo blijken alle verwachtingen tenietgedaan. Dat is de moeilijkheid in de wereld. Agressie is vaak het gevolg hiervan.

Een economie omvat niet alleen een productieapparaat, maar ook de mensen die dit apparaat doen functioneren en de verbruikers die de productie een doel geven. Het is een kwestie van mensen met mentaliteit.

De mens staat aan de basis van de economie, als gebruiker of producent. Hij is de arbeider, de gebruiker, de denker, kortom, hij is het die de economie mogelijk maakt. Zolang in die mens de rooftermentaliteit domineert, zal de gehele economie doordeesemd zijn van hetzelfde principe. De economie probeert de mens te domineren.

Wanneer de waarde van het menszijn, de samenwerking voorop komt te staan, zal de mens de economie domineren. Zoek zelf een oplossing in samenwerking met uw medemens. Wanneer u dit aan anderen uit kunt dragen en bewijzen, maakt u meer waar van Aquarius dan alle economen, politici en oliekraandichtdraaiers bij elkaar.

Ik dank u voor uw aandacht.

(Verkort)

d.d. 4 jan. 1974.